

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

UZNESENIE

Ústavného súdu Slovenskej republiky

IV. ÚS 122/2023-20

Ústavný súd Slovenskej republiky v senáte zloženom z predsedu senátu Miroslava Duriša (sudca spravodajca) a zo sudcov Ladislava Duditša a Libora Duľu v konaní podľa čl. 127 Ústavy Slovenskej republiky o ústavnej sťažnosti sťažovateľiek [REDACTED], [REDACTED], [REDACTED], a [REDACTED], [REDACTED], zastúpených Mgr. Miroslavom Vilímom, advokátom, Michalská 9, Bratislava, proti rozsudku Okresného súdu Bratislava I č. k. 25 C 64/2012-508 z 20. novembra 2017 a proti rozsudku Krajského súdu v Bratislave č. k. 8 Co 90/2019-627 z 28. júna 2022 takto

r o z h o d o l :

Ústavnú sťažnosť **o d m i e t a .**

O d ô v o d n e n i e :

I.

Ústavná sťažnosť sťažovateľiek a skutkový stav veci

1. Sťažovateľky označené v záhlaví tohto rozhodnutia sa ústavnou sťažnosťou doručenou ústavnému súdu 21. novembra 2022 domáhajú vyslovenia porušenia svojich základných práv podľa čl. 20 ods. 1 a čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) v spojení s porušením čl. 12 ods. 1 a 2 ústavy, práva podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dohovor“) a práva podľa čl. 1 Dodatkového protokolu k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dodatkový protokol“) rozsudkom Okresného súdu Bratislava I (ďalej len „okresný súd“) č. k. 25 C 64/2012-508 z 20. novembra 2017 (ďalej len „napadnutý rozsudok okresného súdu“) a rozsudkom Krajského súdu v Bratislave (ďalej len „krajský súd“) č. k. 8 Co 90/2019-627 z 28. júna 2022 (ďalej len „napadnutý rozsudok krajského súdu“). Sťažovateľky navrhujú, aby ústavný súd zrušil napadnuté rozsudky a vec vrátil (okresnému súdu) na ďalšie konanie a rozhodnutie a aby im priznal náhradu trov konania.

2. Z ústavnej sťažnosti a príloh k nej priložených vyplýva, že sťažovateľky ako žalobkyne sa domáhali určenia neplatnosti výpovedí z nájmu bytov, ktoré im boli doručené 19. decembra 2011 na základe zákona č. 260/2011 Z. z. o ukončení a spôsobe usporiadania niektorých nájomných vzťahov k bytom a o doplnení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 18/1996 Z. z. o cenách v znení neskorších predpisov, ako aj nahradenia prejavu vôle žalovaného [REDACTED]

(ďalej len „žalovaný“), uzatvoriť zmluvu o prevode vlastníctva bytu k predmetným bytom užívaným sťažovateľkami. Okresný súd napadnutým rozsudkom žalobu v celom rozsahu zamietol. Sťažovateľky proti rozsudku okresného súdu podali odvolanie, o ktorom rozhodol krajský súd napadnutým rozsudkom tak, že rozsudok okresného súdu potvrdil.

II. Argumentácia sťažovateľiek

3. Podstatou argumentácie sťažovateľiek je námietka, že konajúce súdy rozhodli na základe svojvoľného výkladu a aplikácie relevantnej právnej normy, čím porušili označené práva a články ústavy, dohovoru a dodatkového protokolu.

4. Sťažovateľky sú užívateľkami bytov v budove na [REDAKOVANÉ] a prežili tam väčšinu svojho života (rodina sťažovateľky v 1. rade žije v predmetnom byte od jeho odovzdania do užívania v roku 1939), a to na základe platných evidenčných listov. Sťažovateľky postupne a opakovane žiadali vlastníkov budovy na [REDAKOVANÉ] o prevod vlastníctva užívaných bytov podľa zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 182/1993 Z. z. o vlastníctve bytov a nebytových priestorov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o bytoch“), čo im bolo odopreté.

5. Sťažovateľky podrobne vymedzujú vlastnícke vzťahy k budove na [REDAKOVANÉ] a to, ako postupne uvedená budova prechádzala na inú obchodnú spoločnosť ako vlastníka ako nepenažný vklad do základného imania týchto obchodných spoločností. Sťažovateľky argumentujú, že jednotlivé prevody boli napriek rozporu s § 29 ods. 5 a 7 zákona o bytoch uskutočňované s vedomím každého subjektu o tom, že nájomcovia požiadali o odkúpenie bytov do svojho vlastníctva, pričom každý jednotlivý subjekt tieto žiadosti nájomcov ignoroval. Títo vlastníci nadobúdali vlastnícke právo s vedomím, že budú obmedzení v dispozícii s bytmi nájomným právom nájomcov. V čase jednotlivých prevodov nebolo možné legitímne očakávať, že dôjde k takej legislatívnej zmene, ktorá umožní ukončenie nájomných vzťahov z iných dôvodov ako z dôvodov upravených v Občianskom zákonníku.

6. Konajúce súdy nevyhoveli žalobe sťažovateľiek s odôvodnením, že tieto užívajú byty v dome, ktorý nie je bytovým domom, a preto sa povinnosť žalovaného previesť užívané byty na neho nevzťahuje.

7. Budova na [REDAKOVANÉ] nebola „súčasťou projektu reštitúcií, a teda nešlo o jej vrátenie pôvodným vlastníkom (náprava predchádzajúcich krívd), ale naopak bola vytvorená nová krivda, keď podnikateľský subjekt získal bezodplatne nemalý majetkový prospech, a to bez ohľadu na obyvateľov, oprávnených a dobromyseľných užívateľov bytov, ktorí si byty užívané dlhé roky odkúpiť nemohli, na rozdiel od zvyšných 98% obyvateľov Slovenska.“, pričom konajúce súdy tieto skutočnosti nezohľadnili, čo okrem iných predstavuje porušenie čl. 12 ods. 1 a 2 ústavy. Sťažovateľky boli obmedzené na svojich právach len z dôvodu, že nebývali v bytoch na sídlisku alebo v domoch, ktoré následne boli označené ako „bytové domy“. Sťažovateľkám uvedené byty boli pridelené pred rokom 1989 a stali sa tak „rukojemníkmi“ vlastníkov bez možnosti uplatnenia svojich práv. Navyše nešlo o byty, ktoré by boli priamo zákonom vylúčené z možnosti nadobudnúť byty do osobného vlastníctva (§ 1 ods. 2 zákona o bytoch).

8. Zákon o bytoch výslovne nevyklučuje použitie ustanovení o predaji bytov v bytovom dome vo vzťahu k bytom v nebytových domoch. Práve naopak, podľa § 24 zákona o bytoch sa na pomery v nebytových domoch majú primerane použiť ustanovenia týkajúce sa bytových domov. Ďalej uvádzajú, že „*Tým, že zákonodarca zakotvil toto ustanovenie do právneho predpisu, dal priestor sudcovi, aby tento pojem naplnil obsahom, ktorý bude racionálny, logický, hodnotový a hlavne spravodlivý...*“. Primerané použitie právnej úpravy vychádza najmä z cieľa sledovaného právnou úpravou daných právnych vzťahov a zo spôsobu úpravy týchto právnych vzťahov so zohľadnením konkrétnych okolností prípadu.

9. Účelom zákona o bytoch bolo dosiahnutie privatizácie bytového fondu, pričom bytovým fondom nemožno rozumieť len byty v bytových domoch, ale, „*vychádzajúc z aktuálnej spoločenskej situácie všetky byty, ktoré na základe dovtedajších právnych titulov v dobrej viere užívali nájomcovia.*“. Použitie analógie by tak bolo v súlade s účelom zákona o bytoch a aj v súlade s čl. 12 ods. 1 a 2 ústavy, čím by sa dosiahol aj ústavne konformný výklad zákona o bytoch. Budova na [REDAKOVANÉ] bola od začiatku postavená a klasifikovaná ako polyfunkčný objekt s jasne definovaným účelom, pričom jedným z nich bolo aj bývanie.

10. V súlade s judikatúrou Európskeho súdu pre ľudské práva a tiež judikatúrou súdov Slovenskej republiky je v európskom priestore jednoznačná hierarchia hodnôt „*v poradií život, zdravie, obydlie a majetok. Z uvedeného vyplýva, že význam obydlia má jednoznačne prednosť pred majetkom a podnikateľskými aktivitami žalovaného... Považujeme za rozporné a za nespravodlivé, ak žalovaný mohol nadobudnúť od štátu obchodný majetok bezodplatne a súčasne užívatelia bytov v tej istej budove (nájomníci) boli bez právneho dôvodu, ukrátení na právach tým, že im bola odňatá možnosť vlastniť majetok.*“. V dôsledku privatizácie došlo k získaniu nemalého majetkového prospechu na strane vlastníka budovy (ocenenie v rámci privatizácie bolo na sumu približne 300 000 eur).

11. Sťažovateľky na podporu svojej argumentácie odkazujú na judikatúru ústavného súdu – osobitne na nález č. k. I. ÚS 650/2013 z 18. marca 2015.

III.

Predbežné prerokovanie ústavnej sťažnosti

12. Pri posudzovaní ústavnej sťažnosti sťažovateľiek ústavný súd vychádzal z princípu subsidiarity, na ktorom je založená jeho právomoc rozhodovať o sťažnostiach podľa čl. 127 ods. 1 ústavy. Zmysel a účel subsidiárneho postavenia ústavného súdu pri ochrane základných práv a slobôd spočíva v tom, že ochrana ústavnosti nie je a ani podľa povahy veci nemôže byť výlučne úlohou ústavného súdu, ale je úlohou všetkých orgánov verejnej moci v rámci im zverených kompetencií. Právomoc ústavného súdu predstavuje v tomto kontexte *ultima ratio* inštitucionálny mechanizmus, ku ktorého uplatneniu dôjde až v prípade nefunkčnosti všetkých ostatných orgánov verejnej moci, ktoré sa na ochrane ústavnosti podieľajú. Opačný záver by znamenal popretie princípu subsidiarity právomoci ústavného súdu, ktorého právne dôsledky sú premietnuté do § 56 ods. 2 a do § 132 ods. 1 zákona č. 314/2018 Z. z. o Ústavnom súde Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov [ďalej len „zákon o ústavnom súde“ (m. m. III. ÚS 149/04)].

III.1. K napadnutému rozsudku okresného súdu:

13. Sťažovateľky proti napadnutému rozsudku okresného súdu podali odvolanie. Odvoláciu argumentáciu vecne preskúmal krajský súd a napadnutým rozsudkom potvrdil rozsudok okresného súdu. Sťažovateľky teda mali k dispozícii na ochranu označených práv proti napadnutému rozsudku okresného súdu riadny opravný prostriedok (odvolanie), ktorý aj využili. Príslušným súdom na poskytnutie ochrany proti namietanému porušeniu práv sťažovateľiek bol v odvolacom konaní krajský súd. Ústavný súd preto konštatuje, že nemá právomoc na prerokovanie ústavnej sťažnosti v časti smerujúcej proti napadnutému rozsudku okresného súdu, a preto ústavnú sťažnosť z tohto dôvodu odmietol podľa § 56 ods. 2 písm. a) zákona o ústavnom súde.

III.2. K napadnutému rozsudku krajského súdu:

14. Vychádzajúc z princípu subsidiarity, ústavný súd tiež zdôrazňuje, že ak zákon o ústavnom súde podmieňuje prípustnosť ústavnej sťažnosti vyčerpaním opravných prostriedkov alebo iných právnych prostriedkov, ktoré zákon poskytuje sťažovateľovi na ochranu jeho práva, tak o to viac je podmienkou prípustnosti ústavnej sťažnosti uplatňovanie práva, ktorého porušenie sťažovateľ namieta, riadnym, zákonom predpísaným spôsobom (m. m. III. ÚS 1/04). Sťažovateľ nemá na výber, ktorý z existujúcich systémov súdnej ochrany využije, ale je povinný postupovať od súdnej ochrany poskytovanej všeobecnými súdmi k súdnej ochrane, na ktorú má právomoc ústavný súd. Iba za predpokladu, že sťažovateľ vyčerpal všetky jemu dostupné právne prostriedky súdnej a inej právnej ochrany svojho základného práva alebo slobody a pri ich uplatnení nie je úspešný, môže sa uchádzať o ochranu tohto základného práva alebo slobody sťažnosťou podanou ústavnému súdu podľa čl. 127 ods. 1 ústavy (m. m. IV. ÚS 193/2010, I. ÚS 178/2011, IV. ÚS 453/2011, III. ÚS 703/2017).

15. Z obsahu ústavnej sťažnosti a jej príloh ústavný súd ustálil, že jej podstatou je tvrdené porušenie základných práv sťažovateľiek podľa čl. 20 ods. 1 a čl. 46 ods. 1 ústavy v spojení s porušením čl. 12 ods. 1 a 2 ústavy a práv podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru a čl. 1 dodatkového protokolu napadnutým rozsudkom krajského súdu, ktorý podľa sťažovateľiek je založený na arbitrárnom výklade a aplikácii relevantných právnych noriem (predovšetkým príslušných ustanovení zákona o bytoch, ktoré sa podľa nich mali primerane aplikovať v zmysle § 24 zákona o bytoch na ich právnu situáciu).

16. Ústavný súd pri predbežnom prerokovaní každého návrhu skúma, či dôvody uvedené v § 56 ods. 2 zákona o ústavnom súde nebránia jeho prijatiu na ďalšie konanie. Ako už bolo naznačené, podmienkou toho, aby ústavný súd pristúpil k meritórnemu prejednaniu ústavnej sťažnosti, je vyčerpanie dostupných prostriedkov nápravy, ktorých uplatnenie sťažovateľovi právny poriadok priznáva. V civilnom sporovom konaní je to aj podanie dovolania ako mimoriadneho opravného prostriedku podľa § 419 a nasl. Civilného sporového poriadku (ďalej len „CSP“), a to za situácie, že tento opravný prostriedok je účinný na ochranu sťažovateľom označených práv (IV. ÚS 92/2022, I. ÚS 47/2020, III. ÚS 35/2019, I. ÚS 69/2019, III. ÚS 19/2019, I. ÚS 146/2018).

17. V kontexte argumentácie sťažovateľiek prichádza do úvahy dovolanie, ktorého prípustnosť by sa opierala o § 421 ods. 1 CSP (teda dovolanie z dôvodu nesprávneho právneho posúdenia veci krajským súdom), keď podaniu dovolania by nebránilo ani ustanovenie § 422 CSP.

18. V tomto kontexte je relevantné, že okresný súd odôvodnil svoj rozsudok aj odkazom na rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej len „najvyšší súd“) č. k. 6 Cdo 85/2014 z 28. septembra 2016, ktorého právne závery boli predmetom prieskumu zo strany ústavného súdu, hoci v čase rozhodovania okresného súdu ústavný súd v predmetnej veci meritórne nerozhodol. Ústavný súd napokon nálezom č. k. II. ÚS 107/2018-44 z 12. júna 2018 ústavnej sťažnosti nevyhovел a právne závery najvyššieho súdu považoval za ústavne akceptovateľné. Osobitne vo vzťahu k právnenému záveru o vylúčení aplikácie § 24 zákona o vlastníctve bytov na posudzovaný prípad z dôvodu, že by ňou bola analogicky [a preto v rozpore s čl. 13 ods. 1 písm. a) ústavy] založená povinnosť vlastníka budovy sporný byt predať nájomcom za regulovanú cenu, ústavný súd uviedol, že „*uvedené konštatovanie pripúšťa polemiku*“. Na uvedený právny názor ústavného súdu pritom odkázal aj krajský súd v bode 11 napadnutého rozsudku. Aj uvedená skutočnosť naznačuje, že v rozhodovacej činnosti najvyššieho súdu a prípadne ani ústavného súdu nie sú definitívne uzavreté čiastkové právne otázky rámčujúce aj právnu vec sťažovateľiek, čo tiež svedčí v prospech prípustnosti dovolania z dôvodu nesprávneho právneho posúdenia veci.

19. Ústavný súd si uvedomuje, že otázka posúdenia, či v konkrétnej veci sú splnené podmienky, za ktorých sa môže uskutočniť dovolacie konanie, patrí v rámci takého konania do výlučnej právomoci dovolacieho súdu. Ústavný súd sa pri posudzovaní prípustnosti dovolania z pohľadu nutnosti jeho vyčerpania ako podmienky prípustnosti ústavnej sťažnosti (t. j. pri posudzovaní, či v konkrétnom prípade ide o účinný prostriedok nápravy) môže obmedziť výlučne na formálne posúdenie jeho prípustnosti. Dovolanie neprichádza do úvahy ako účinný prostriedok nápravy najmä vtedy, ak je na prvý pohľad zjavné, že dovolanie je v danom prípade neprípustné, napríklad preto, lebo to výslovne vylučuje procesná norma (napr. § 421 ods. 2 CSP, § 422 CSP a pod.). Ďalšou osobitnou výnimkou z pravidla o subsidiarite konania o ústavnej sťažnosti je situácia, ak sťažovateľ tvrdí a preukáže, že nevyčerpal právne prostriedky, ktoré mu patria na ochranu jeho základných práv a slobôd, z dôvodov hodných osobitného zreteľa.

20. S prihliadnutím na skutkovú a právnu argumentáciu sťažovateľiek, ktorou v zásade namietajú nesprávne právne posúdenie veci okresným súdom, ako aj krajským súdom, ústavný súd konštatuje, že jeho právomoci v konkrétnych okolnostiach veci predchádza právomoc najvyššieho súdu sa predmetnou argumentáciou sťažovateľiek zaoberať a jej opodstatnenosť preskúmať.

21. Ústavný súd v súvislosti so skúmaním podmienok konania o podanej ústavnej sťažnosti v rámci jej predbežného prerokovania vychádzal z vlastného zistenia, že v predmetnej veci sťažovateľky proti napadnutému rozsudku krajského súdu nepodali dovolanie. Sťažovateľky pritom (zastúpené kvalifikovaným právnym zástupcom) k vyčerpaniu dovolania v ústavnej sťažnosti neuvádzajú žiadne tvrdenia a žiadnu argumentáciu. Meritórne preskúmanie ústavnej sťažnosti sťažovateľiek ústavným súdom v situácii, keď nevyužili právny prostriedok ochrany svojich základných práv, ktorý im zákon účinne poskytoval, t. j. nepodali dovolanie, hoci ho podať mohli a mali, by bolo porušením princípu subsidiarity ako sťažnostného atribútu vzťahu medzi ústavným súdom a sústavou všeobecných súdov, na ktorom je založené rozhodovanie o ústavných sťažnostiach podľa čl. 127 ods. 1 ústavy (I. ÚS 728/2016).

22. Sťažovateľky tiež ani netvrdili (tým menej preukazovali), že dovolanie v konkrétnych okolnostiach veci nepodali z dôvodov hodných osobitného zreteľa, a preto zo strany ústavného súdu neprichádza do úvahy ani prípadný postup podľa § 132 ods. 3 zákona o ústavnom súde.

23. Keďže v konkrétnych okolnostiach veci sťažovateľky, ktoré na podklade svojej už citovanej argumentácie tvrdili, že v dôsledku v ich veci konajúceho odvolacieho súdu došlo k porušeniu ich základných práv podľa čl. 20 ods. 1 a čl. 46 ods. 1 ústavy v spojení s porušením čl. 12 ods. 1 a 2 ústavy, ako aj práv podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru a čl. 1 dodatkového protokolu, mali k dispozícii účinný právny prostriedok, a to dovolanie podľa § 421 CSP, je daná právomoc najvyššieho súdu sa skutkovou a právnou argumentáciou zaoberať v dovolacom konaní (obdobne I. ÚS 346/2019, IV. ÚS 154/2020 a IV. ÚS 58/2021).

24. Vzhľadom na uvedené skutočnosti ústavný súd ústavnú sťažnosť smerujúcu proti napadnutému rozsudku krajského súdu odmietol z dôvodu neprípustnosti podľa § 56 ods. 2 písm. d) v spojení s § 132 ods. 2 zákona o ústavnom súde.

25. Keďže ústavná sťažnosť bola odmietnutá, zaoberať sa ďalšími procesnými návrhmi sťažovateľiek stratilo svoje opodstatnenie.

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu ústavného súdu nemožno podať opravný prostriedok.

V Košiciach 9. marca 2023

Miroslav Duriš
predseda senátu